

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2024-82-139-146>
УДК 378.147

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ: ДУАЛЬНА ТА ПРОЄКТНА ОСВІТА (ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ)

© Іодковський П.Ю.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Іодковський Павло Юрійович, ORCID: 0009-0004-4097-0568, iodkovskiy19971005@gmail.com; аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглянуто такі актуальні на сьогодні форми освіти, як освіта дуальна й освіта проєктна. Докладний аналіз наукових праць і практики вищої освіти дозволив констатувати відсутність їхнього порівняльного аналізу, критеріїв вибору того або іншого варіанту навчання, доцільність використання кожного варіанту відповідно до конкретних умов і особистості здобувача освіти. Все це ще не стало предметом ретельного психолого-педагогічного дослідження.

Згідно з поставленою метою та завданнями, у статті було надано характеристику дуальної та проєктної освіти, розглянуто їхні особливості, визначено достоїнства та недоліки кожної з цих траєкторій освіти. На цій підставі було зроблено висновок, що система дуальної підготовки базується на партнерстві підприємств (організацій) і навчальних закладів: підприємства надають базу (робоче місце, устаткування, досвідчений практикуючий наставник та ін.), а вищий заклад освіти (ВЗО) – контролює хід занурення в професію й дає основні знання. Проєктна освіта більше підходить майбутнім дослідникам і вченим, інноваторам зі значною професійною фантазією й ґрунтовною науковою підготовкою. Без викладачів не обходиться жоден формат підготовки здобувачів освіти, але в дуальній освіті педагог виконує функції наставника, частково – тьютора, а в проєктному навчанні він сприяє максимальному розвитку здобувачів освіти, виконуючи функції консультанта й наставника, дослідника, ментора.

Проведене співставлення визначило, що в системах дуального й проєктного навчання є велика кількість збігів, проте є й суттєві відмінності. Загальними рисами для обох систем освіти є те, що в рамках дуальної й проєктної освіти жоден здобувач освіти не обходиться без виконання письмових робіт: курсові роботи, звіти з практики та дипломний проєкт будуть обов'язково в арсеналі кожної траєкторії здобуття освіти.

Визначено, що перспективним напрямом подальших досліджень цієї проблематики є вивчення співвідношення державних потреб у фахівцях, підготовлених за обома системами освіти, бо навряд чи майбутніх науковців народне господарство потребує стільки ж, скільки й фахівців-практиків, які здатні працювати на виробництві та в алгоритмізованих галузях послуг. Також було б доцільним дослідження можливостей професійної перепідготовки фахівців, які раніше здобули дуальну освіту у межах проєктного навчання і навпаки.

Ключові слова: дуальна освіта, проєктна освіта, загальні риси, особливості, переваги, недоліки, консультант, наставник.

P. Iodkovsky "Modern educational trajectories: dual and design education (features, advantages and shortcomings)"

In article such education forms relevant today as education dual and education design are considered. The detailed analysis of scientific works and practice of the higher education allowed to state lack of their comparative analysis, criteria of the choice of this or that option of training, expediency of use of each option according to specific conditions and the identity of the applicant of education. All this did not become a subject of a careful psychology and pedagogical research yet.

According to a goal and tasks in article the characteristic of dual and design education was provided, their features are considered, merits and demerits of everyone from these trajectories of education are defined. On this basis the conclusion was drawn that the system of dual preparation is based on partnership of the enterprises (organizations) and educational institutions: the enterprises provide base (a workplace, the equipment, the skilled practicing mentor, etc.), and a higher educational institution - controls the immersion course in a profession and gives the main knowledge. Design education suits future researchers and

scientists, innovators, people with considerable professional imagination and thorough scientific preparation more. No format of training of applicants of education does without teachers, but in dual education the teacher performs functions of the mentor, partially - the tutor, and it assists in design training to the maximum development of applicants of education, performing functions of the consultant and mentor, researcher, mentor.

The carried-out comparison defined that in the systems of dual and design training there is a large number of coincidence, however there are also essential differences. Common features for both education systems is the fact that within dual and design education any applicant of education does not do without performance of written works: term papers, reports on practice and the degree project which will be surely in an arsenal of each trajectory of education.

It is defined that the perspective direction of further researches of this perspective is studying of a ratio of the state needs for the experts trained on both education systems because hardly future scientists it is necessary for the national economy as much, how many and experts experts who are capable to work at a factory and in algorithmizirovanny areas of services. Also there would be expedient a research of opportunities of professional retraining of experts who got a dual education earlier, within design training and vice versa.

Keywords: dual education, design education, common features, features, advantages, shortcomings, consultant, mentor.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Глобальні зміни в суспільстві XXI століття, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, прискорення темпів розвитку, розширення можливостей політичного й соціального вибору, динамічний розвиток економіки, посилення конкуренції, глибокі структурні зміни у сфері зайнятості, актуалізують постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації й перепідготовки працівників, а також збільшення їхньої професійної мобільності. Це, у свою чергу, призвело до відповідних змін у сфері освіти на всіх її щаблях. Перераховані вище фактори впливають на вимоги до рівня підготовки професійних кадрів. Так, зростає потреба у фахівцях, котрі не тільки володіють своєю професією, але й орієнтуються в суміжних галузях діяльності, а також відрізняються здатністю швидко діяти, ухвалювати рішення, працювати з високою продуктивністю й ефективністю, вирішувати нестандартні професійні завдання. І головне тут – готовність до постійного особистісного й професійного саморозвитку. Цілком очікуваною реакцією професійного співтовариства на ці соціально-економічні тенденції стала вимога безперервності освіти – освіти, що забезпечує підготовку людини, готової реалізувати себе в нових соціально-економічних умовах.

Уведення дворівневої системи вищої освіти й концепції її безперервності дозволить забезпечити можливість багатомірного руху особистості в освітньому просторі й створення оптимальних умов для такого руху. При цьому системотворчим фактором безперервної освіти

є цілісність, тобто не механічне засвоєння її елементів, а глибока інтеграція всіх систем і процесів освіти. Одним із найбільш перспективних напрямків підвищення ефективності вищої освіти в сучасних соціально-економічних умовах є проектування й інституціональне забезпечення індивідуальних освітніх траєкторій тих, хто навчається.

Сьогодні науковці виділяють декілька десятків форматів навчання, у рамках кожного з них реалізуються певні типи й види освітніх програм. Найбільш численною групою, що поєднує в собі різні траєкторії навчання, виступають дуальна та проектна освіта. І, якщо кожен з цих варіантів освіти вивчений досить докладно, то їхнє порівняння, критерії вибору того або іншого варіанту навчання, доцільність використання кожного варіанту відповідно до конкретних умов і особистості здобувача освіти ще не стали предметом ретельного психолого-педагогічного вивчення. Це і зумовило проблему нашого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Дуальна форма навчання в Україні використовується як у вищих закладах освіти, так і в професійних (професійно-технічних) освітніх установах. Зокрема, дуальну форму здобуття освіти в нашій країні досить ретельно досліджували такі науковці як: В. Бакатанова, І. Бойчевська, О. Давліканова, Н. Гапонюк, А. Загоруйко, А. Іващук, Т. Іщенко, Т. Козак, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Слоньова, А. Чайковська та ін. Законодавче забезпечення дуальної освіти розглядалося у працях М. Легенького, К. Мірониченко, У. Парпан, І. Романюк та ін.

Трохи інша картина спостерігається з проектним навчанням. Його основою вважається концепція Джона Дьюї, котра певним чином схожа на лабораторну систему, яка відома як Дальтон-план. Головним завданням проєктів є створення умов для самоосвіти учнів, активація їхньої ініціативи, власних інтересів і особистісних устремлінь. Так, розробник методу проєктного навчання, професор Колумбійського університету В. Кіппатрик зазначав: «Метою освіти є продовження збагачення життєвого процесу шляхом покращення мислення і дій, а це, в свою чергу, є тією самою освітою» [1, с. 10].

Проєктну діяльність здобувачів освіти в Україні вивчали В. Аніщенко, М. Артюшина, Т. Герлянд, Н. Кулалаєва, М. Шимановський та ін. Значний вклад у розвиток педагогічного проєктування (підходи, принципи, умови, моделі й ін.) внесла професорка Української інженерно-педагогічної академії Н. Брюханова, яка розробила основи педагогічного проєктування в інженерно-педагогічній освіті.

Постановка завдання. Метою статті є порівняльний аналіз дуальної та проєктної освіти. Задля її досягнення необхідно вирішити такі завдання: розглянути особливості дуальної освіти, її переваги та недоліки; здійснити вивчення специфіки проєктної освіти та її достоїнства й недоліки; провести зіставлення результатів аналізу дуальної та проєктної освіти та зробити висновки щодо перспектив використання цих форматів здобуття освіти при підготовці здобувачів освіти педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до мети та завдання статті, розглянемо сутність та особливості дуальної освіти. Так, дуальна освіта або дуальне навчання не випадково так називається. Сама по собі приставка «дуо» припускає комбінацію двох варіантів або ресурсів. У системі освіти дуалізм проявляється в специфічному комбінуванні теоретичної й практичної підготовки. Знаковою рисою дуальної освіти служить наявність у навчальній програмі аудиторної (теоретичної) і практичної роботи здобувачів освіти. Другий елемент припускає не просто наявність лабораторних робіт і практичних занять у вищому закладі освіти (ВЗО) у вигляді семінарів і практикумів, але й обов'язкову наявність програми з проходження практики на базі підприємства або установи. Тобто розглянутий формат підготовки здобувачів освіти вимагає одночасного і послідовного науково-теоретичного і

практико-прикладного навчання. При цьому практика має проходити в реальних виробничих умовах, тобто на базі діючих організацій, підприємств-партнерів та ін.

Другою специфічною рисою дуальної освіти є те, що, в процесі її здобуття, частка практичної підготовки буде поступово збільшуватися при зменшенні часу на теорію, а опанування наукової парадигми більше покладається на самоосвіту, самостійну роботу здобувача освіти. У цьому випадку не просто збільшується тривалість проходження практики. У рамках дуальної освіти засвоєння теоретичних канонів і практичних азів відбувається паралельно або одночасно. Програма може бути розбита в такий спосіб: здобувачі освіти 2-3 дня займаються аудиторною роботою у ВЗО, а час, що залишився, – практикуються на території підприємств. Притому педагоги можуть проводити додаткові консультації, відвідування яких носить добровільний характер і дозволяє заповнити наявні прогалини в знаннях. Важливо відзначити, що теоретична база здобувачів освіти у цьому випадку ґрунтується не просто на класичних підручниках і науковій літературі, але й в обов'язковому порядку підкріплюється яскравими прикладами із практики, на прикладі діючих підприємств та організацій. Тобто система дуальної підготовки базується на партнерстві підприємств та організацій і навчальних закладів: підприємства надають базу (робоче місце, устаткування, досвідчений практикуючий наставник та ін.), а ВЗО – контролює хід занурення в професію й дає основні знання. Ще однією характерною рисою дуальної освіти є високий рівень працевлаштування старшокурсників і випускників ВЗО. Завдяки стабільній практичній роботі здобувачі освіти знаходять якісну підготовку, що дозволяє виконувати робочі обов'язки без додаткового навчання, виснажливих перевірок і стажувань. Більше того, місцем роботи в 80% випадків стає база практики: роботодавці вже знають якість підготовки й можливості конкретного фахівця, а він – обізнаний з усіма правилами й вимогами виробництва, компанії, устаткуванням та ін.

У рамках дуальної освіти педагог є не просто провідником у світ професії, а працює як наставник. У цьому випадку він залишає місце для самостійної роботи здобувача освіти, видає додаткові завдання для закріплення пройденого матеріалу й отримання більш глибокої бази знань та ін. Це є ще однією особливістю дуальної освіти. Також

специфічною рисою дуальної освіти виступає те, що тут діють переважно програми прикладного бакалаврата. Саме на базі цієї парадигми можна збільшити стажування, практичні заняття за рахунок грамотного скорочення теоретичних годин і переходу на наукову самоосвіту. При цьому найчастіше засвоєння теоретичних аспектів майбутньої професії припадає на проєктну діяльність: підготовка рефератів, написання курсових робіт, а також позаурочна діяльність – написання наукових статей, участь у наукових конференціях та ін. Ще одна особливість системи дуальної освіти проявляється в тому, що вона властива лише програмі професійної освіти, де існує певний професійний компонент вищої освіти – спеціальні знання, обов'язки фахівця, яким необхідно навчити для виконання відповідних завдань у ході трудової активності. Батьківщиною дуальної системи підготовки кадрів була Німеччина. Її досвід у підготовці фахівців згодом перейняли Канада, Швейцарія та інші країни Європи та світу.

Таким чином, дуальна освіта є особливою практикою в системі підготовки кадрів, яка спрямована на потреби й потужності діючих організацій, ліквідацію дефіциту працівників і фахівців. Вона, безумовно, дозволяє оперативно насичувати ринок праці компетентними кадрами з ґрунтовною прикладною підготовкою.

Дуальна система освіти має як безумовні достоїнства, так і певні недоліки. На підставі аналізу певної кількості наукових джерел та нормативних документів [2-8] нами були визначені достоїнства та недоліки дуальної системи освіти.

Серед достоїнств дуальної освіти можна виділити такі:

- високий рівень усвідомлення теоретичного матеріалу й швидка його адаптація під вимоги реальної практики;
- високий рівень практичної підготовки або готовність здобувача освіти приступати до роботи відразу після зарахування в штат;
- більш швидкий процес адаптації молодих фахівців до роботи, трудової діяльності на робочому місці та в робочому колективі;
- високий рівень працевлаштування випускників зі здобутої у ВЗО спеціальності (найчастіше старшокурсники вже офіційно працюють на місці, де проходила практика, або «перерозподіляються» на підприємства-партнери відразу після отримання диплома про освіту;

- висока швидкість відновлення кадрів на підприємствах з урахуванням їх потреб, вимог, рекомендацій;

- освітні організації можуть одержати додаткове фінансування на розвиток інфраструктури від підприємств-партнерів, розвиток приватно- партнерської системи;

- домінує навчання на бюджетній основі або по цільовому направленню на навчання в порівнянні з платною підготовкою, яка менше затребувана серед абітурієнтів.

До недоліків дуальної освіти можна віднести:

- скорочення годин аудиторної роботи, котре може спровокувати некоректне сприйняття правил, професійних і наукових категорій, що здатне спричинити некоректні дії й рішення;

- практична діяльність не дозволяє повною мірою заповнити прогалини в теоретичній підготовці, котра дуже коротко розкриває найбільш важливі теми й моменти в діяльності фахівця;

- під час практики на підприємстві (в установі) на стажиста поступово перекладають усе більше й більше обов'язків, що вимагає більше фізичних зусиль для вирішення професійних завдань. Відповідно, залишається менше часу на навчання та вивчення наукової літератури, аудиторної роботи;

- існують протиріччя в змісті аудиторної підготовки й практичних стажувань. Інколи на підприємстві вимагають забути теорію й додержуватися існуючих виробничих інструкцій;

- практика, частіше за все, може мати непривабливі риси: новизна й цінність здобутого знання реального виробничого процесу незначуща, а самі виконувані роботи не націлені на розширення професійного кругозору;

- наставництво з боку підприємства, установи може носити досить формальний характер.

На підставі проведеного аналізу плюсів й мінусів системи дуальної освіти можна дійти висновку, що вона має певну низку явних достоїнств, які підкреслюють необхідність і цінність такого формату здобуття освіти. Зсув акценту з теоретичної та наукової підготовки на користь практики є процесом свідомим і продуманим. ВЗО надає базу знань, достатню для початку трудової діяльності й самовдосконалення. При цьому співвідношення теорії й практики вважається збалансованим:

аудиторна робота – близько 25% від усього навчального процесу, проектна діяльність – близько 20%, практика – увесь час, що залишається. Проте слід відзначити, що інколи через слабкі теоретичні знання й уміння страждає і якість практичної підготовки.

Розвиток дуальної освіти – процес двосторонній, що реалізується закладами вищої освіти й підприємствами в у єдиному зв'язуванні. Тільки такий підхід гарантує високу швидкість відновлення кадрів, якість підготовки нових фахівців. Але тут слід відзначити і певну недосконалість такої співпраці: програма практики може відхилитися від класичної теоретичної підготовки, вимагати більш глибоких пізнань, у яких самостійно здобувачеві освіти важко розібратися через малий обсяг аудиторної роботи. Система наставництва з боку підприємства, установи має формувати самостійність і усвідомленість у здобувачів освіти, а на практиці – такий підхід виявляється формальним, тому що практикам-фахівцям потрібно не тільки координувати й контролювати розвиток стажиста, але й виконувати прямі професійні обов'язки. Тому наставник на практиці змушений приділяти час практикантові по можливості, доручаючи найпростіші завдання й перевіряти кожний крок і результат. Ще одним істотним плюсом для ВЗО є отримання додаткового фінансування розвитку інфраструктури для навчання фахівців прикладного плану. Збільшення фінансування проводиться на основі отримання додаткового фінансування від підприємства-партнера та цільового навчання (коли роботодавець платить за підготовку фахівця). Але фінансування в цьому випадку носить обмежений характер: організація буде співпрацювати доти, доки їй потрібні фахівці. В основі дуальної освіти лежить система самоосвіти в комбінації з наставництвом, де якість підготовки фахівця значною мірою залежить від зусиль і мотивації здобувача освіти та його старань.

Відповідно до мети і завдання нашого дослідження, далі розглянемо специфіку проектної освіти.

Проектне навчання на базі коледжів і ВЗО належить до категорії теоретичної освіти й фактично є антиподом дуального навчання. В основі проектної освіти лежать такі положення. По-перше, обсяг науково-теоретичної частини в програмі переважає. Вона ґрунтується на активній аудиторній діяльності (лекції, семінари) і пріоритеті проведення досліджень із акцентом на спеціальність, що опановується: теоретичні

вишукування, експериментальні проекти, робота в лабораторіях й ін. На виконання науково-дослідних робіт (НДР) приділяється більш 60% часу навчальної програми. У цьому випадку здобувачі освіти детально опановують усі наукові знання, правила, терміни й підходи, а також завдяки творчому ентузіазму стають спроможними виробляти інноваційні прийоми задля вирішення проблеми. Загалом проектна діяльність здійснюється з урахуванням таких чинників: 1) перевага досліджень; 2) перевага письмових робіт; 3) робота зі спеціалізованим устаткуванням у наукових лабораторіях.

По-друге, проектна освіта покликана показати цінність знань і можливості їх застосування на практиці, у науковій діяльності. Тому вона націлена на розвиток не прикладних, а гуманітарних компетентностей: аналітичне й системне мислення, логіка, обґрунтованість, комунікації тощо.

По-третє, специфіка проектного навчання полягає в комплексному підході. У ньому також присутня частина практики, але на неї виділено дуже мало часу – для загального уявлення та закріплення пройденого матеріалу. Розглянута парадигма вважається універсальною, тому що підходить і для наукового розвитку, і для розвитку практичних дій, але під чуйним контролем і спостереженням, координацією наставника.

По-четверте, проектне навчання спрямоване на виконання чіткого плану дій, програми, вимог державних стандартів освіти тощо. Так, відхилення на заняттях допускаються тільки при проведенні експериментальних досліджень і описі отриманих результатів, котрі обґрунтовуються науковою парадигмою, фактами.

У п'ятих, проектне навчання припускає регулярне виконання письмових робіт самих різних форматів і змісту, починаючи від банальних рефератів, доповідей і закінчуючи курсовими проектами, НДР і науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами (НДДКР), лабораторними роботами. Дипломна робота в цьому випадку найчастіше носить дослідницький характер і націлена на пошук або розробку нового підходу, здатного вплинути на вирішення проблеми.

В-шостих, проектне навчання має масу варіацій у залежності від характеру обраної спеціальності. Такий вид підготовки кадрів фактично використовується дуже широко. Тому проектне навчання може бути творчим, соціально-орієнтованим, інформаційним, технічним та ін.

В-сьомих, в основі проєктного навчання у ЗВО лежать програми академічного бакалаврата, після опанування яких випускники частіше продовжують навчання на базі магістратури. Тобто проєктний формат із самого початку виховує висококваліфікованих дослідників. Таким чином, ключовою особливістю проєктного навчання здобувачів освіти є обов'язкове залучення в рамках навчального процесу до наукової діяльності, досліджень і експериментів, у ході яких поглиблюється теоретична підготовка й розбудовуються базові практичні навички. Частка практики зведена до мінімуму, але це не заважає випускникам успішно трудитися й просуватися нагору як науковими, так і кар'єрними сходами.

Однак, як будь-яка концепція здобуття освіти, освіта проєктна має свої плюси й мінуси. Тому, згідно з поставленими завданнями дослідження, необхідно в системі проєктного навчання відзначити ряд суттєвих моментів, що підкреслюють сильні й слабкі сторони цієї освітньої парадигми.

До сильних сторін проєктного навчання можна віднести:

- глибоку наукову підготовку, дуже добре володіння термінами, правилами, законами тощо;
- засноване на самостійному проведенні дослідження сприяє більш ретельному усвідомленню пройденого або розібраного матеріалу;
- розвиток творчого підходу до вирішення професійних проблем;
- сприяє розвитку інновацій і вдосконалюванню діючих механізмів, концепцій та ін.;
- ретельно сплановане, регламентоване вимогами державних стандартів у галузі техніки й технологій, а також освіти. Серед мінусів проєктного навчання слід відзначити:
 - частка практики зведена до мінімуму, тому випускників треба додатково готувати для роботи як практикуючого фахівця;
 - оновлення програм проєктної освіти відбувається досить повільно. Актуалізація програм орієнтована на досягнення в науковому середовищі, тому здобувачі освіти найчастіше одержують традиційні й менш актуальні знання й навички, яких недостатньо для роботи практиком;
 - у здобувачів освіти виникають складності в застосуванні отриманих наукових уявлень на практиці та в повсякденному житті;

– для побудови наукової кар'єри необхідно довго вчитися, готувати наукові праці: все це є у випускників ЗВО, котрі навчалися у парадигмі проєктної освіти. Проте для побудови професійної кар'єри в ненауковій галузі важливим є досвід і відповідні навички, котрих фактично не буває у випускників, які навчалися в системі проєктного навчання;

– підприємствам не завжди потрібні наукові фахівці й інновації, що викликає складності з реалізацією здобутого у ЗВО наукового потенціалу.

Проєктне навчання дозволяє здобувачам освіти отримати максимально глибоку науково-теоретичну підготовку, але мінімальний обсяг опанованих практичних навичок не дозволяє їм швидко працевлаштуватися й приступити до виконання безпосередніх обов'язків на виробництві та в установах. Фахівці, підготовлені на базі проєктної освіти, найчастіше затребувані в наукових лабораторіях і центрах, ніж на діючих підприємствах. Але їм легше побудувати кар'єру завдяки більш ґрунтовній підготовці й прагненню до оптимізації поточних процесів. Проєктне навчання сприяє розвитку особистісних і загальних професійних умінь з акцентом на інновації. Воно формує високу мотивацію й продуктивність, а також знання й володіння науковими парадигмами, котрі дозволяють на практиці враховувати особливості технічного розвитку й обладнання певного підприємства. Таким чином, проєктне навчання більше зорієнтоване на підготовку майбутніх вчених й інноваторів, а також керівників.

Після розгляду особливостей, достоїнств та недоліків обох видів освіти є доцільним надати порівняльну характеристику дуальної й проєктної освіти. Задля зручності та наочності результати порівняльного аналізу зведено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, у системах дуального й проєктного навчання є велика кількість збігів, проте є й суттєві відмінності. Проаналізувавши їх, кожний абітурієнт може обрати для себе формат навчання, що найбільш підходить саме йому.

Таким чином, у рамках дуальної й проєктної освіти жоден здобувач освіти не обходиться без виконання письмових робіт: курсові роботи, звіти з практики та дипломний проєкт будуть обов'язково в арсеналі кожної траєкторії здобуття освіти.

Таблиця 1

Порівняння дуальної й проектної освіти згідно з базовими ознаками

Ознака для порівняння	Дуальний освіта	Проектний освіта
Основа навчання	Аудиторна робота з опанування теорії та практика на базі підприємств, установ	Аудиторна робота з опанування теорії, дослідження в лабораторіях, проектна діяльність
Співвідношення теорії й практики	Переважає практика (близько 60% часу навчального процесу)	Переважає науково-теоретична та проектна діяльність. Практика зведена до мінімуму (до 30% часу навчального процесу)
Сфера застосування випускників	Практична професійна діяльність на базі діючих підприємств, організацій, установ, що є партнерами ВЗО	Переважно в лабораторіях і науково-дослідних центрах
Вид проектної діяльності	Курсова робота, НДР, звіт з практики, дипломна робота, рідше - наукова стаття	НДР, лабораторні роботи, наукові статті, курсові роботи, дипломний проєкт, наукова праця
Інновації	Засновані на можливостях організації	Засновані на досягненнях науково-технічного прогресу
Характер діючих освітніх програм	Прикладний бакалаврат або магістратура	Академічний бакалаврат, магістратура, аспірантура
Роль викладача	Наставник	Наставник, консультант, дослідник

Висновки. 1. Дуальна освіта більш практико орієнтована, але потребує більш самостійного здобуття теоретичних знань. Їй притаманний високий рівень усвідомлення теоретичного матеріалу й швидка його адаптація до вимог реальної практики, а також високий рівень практичної підготовки, що дозволяє випускнику приступати до роботи відразу після закінчення ЗВО і зарахування в штат.

2. Проектна освіта більше підходить майбутнім дослідникам і вченим, інноваторам, зі значною професійною фантазією й ґрунтовною науковою підготовкою. Без викладачів не обходиться жоден формат підготовки здобувачів освіти, але в дуальній освіті педагог виконує функції наставника, частково – тьютора, а в проектному навчанні він сприяє максимальному розвитку здобувачів освіти, виконуючи функції консультанта й наставника, дослідника, ментора.

3. Вибір абітурієнтами програми навчання, яка їм найбільше підходить,

здійснюється на підставі власних здібностей і можливостей: ті, хто прагне виконувати наукові дослідження і здійснювати суттєві прориви в науці, обирають проектну парадигму освіти, а люди з нахилами до техніки, технічних й прикладних знань, котрим подобається точність, алгоритмічна дія і які звикли діяти згідно з певними планами, відповідно, – дуальну освіту.

Перспективи подальших досліджень. Вважаємо за доцільне надалі дослідити співвідношення державних потреб у фахівцях, підготовлених за обома системами освіти, бо навряд чи майбутніх науковців народне господарство потребує стільки ж, скільки й фахівців-практиків, які здатні працювати на виробництві та в алгоритмізованих галузях послуг. Також було б доцільним дослідження можливостей професійної перепідготовки фахівців, які раніше здобули дуальну освіту у межах проектного навчання і навпаки.

Список використаних джерел:

1. Education For A Changing Civilization / W. H. Kilpatrick. - Publication date, 1937. – 86 p.
 2. Давліканова О. Б. Пропозиції до стратегії розвитку вищої освіти України на період 2021–2031 років щодо розвитку дуальної освіти // Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми першого року запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої освіти України : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 22 жовт. 2020 р. – Київ, 2020. – С. 9-11.

3. Давліканова О. Б. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 № 1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / О. Б. Давліканова, Т. Д. Іщенко, А. Б. Чайковська. – Київ, 2020. – 96 с.

4. Deissinger T. Dual System // International Encyclopedia of Education. – 2010. – Vol. 8. – P. 448-454.

5. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти : Наказ М-ва освіти і науки України № 1551 від 12.12.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>. (дата звернення 05.05.2024р.)

6. Романюк І. Дуальна освіта: як це працює? [Електронний ресурс] / І. Романюк. – Режим доступу : <https://thepage.ua/ua/experts/dualna-osvita-yak-ce-pracyuye>. (дата звернення 07.05.2024р.)

7. Мірошніченко К. Дуальна форма освіти [Електронний ресурс] / К. Мірошніченко. – Режим доступу : https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/document/Dual%20Education%20in%20Ukraine_Kateryna%20Miroshnichenko_UKR.pdf. (дата звернення 08.05.2024р.)

References

1. Kilpatrick, WH 1937, *Education For A Changing Civilization*, New York.

2. Davlikanova, OB 2020, 'Propozytsii do stratehii rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy na period 2021–2031 rokiv shchodo rozvytku dualnoi osvity' [*Proposals to the strategy for the development of higher education in Ukraine in 2021-2031 on the development of dual education*], *Dualna forma zdobuttia osvity: uspihy ta problemy pershoho roku zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity Ukrainy*, Pp. 9-11

3. Davlikanova, OB, Ishchenko, TD & Chaikovska, AB 2020, *Analychnyi zvit za rezultatamy pershoho roku provedennia eksperymentu iz zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh*

fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity vidpovidno do nakazu MON vid 15.10.2019 № 1296 «Shchodo zaprovadzhennia pilotnoho proiektu u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dualnoiu formoiu zdobuttia osvity» [The analytical report by results of the first year of carrying out an experiment on introduction of the pilot project in institutions of professional prehigher and higher education on training of specialists in a dual form of education according to the order MES of 15.10.2019 No. 1296 «Concerning introduction of the pilot project in institutions of professional prehigher and higher education on training of specialists in a dual form of education»], Kyiv.

4. Deissinger, T 2010, 'Dual System' *International Encyclopedia of Education*, vol. 8. pp. 448-454.

5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy 2019, Nakaz № 1551 vid 12.12.2019 r. «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dualnu formu zdobuttia profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity» [*On Approval of the Regulation on the dual form of vocational (vocational-technical) education : Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1551 of 12.12.2019*], viewed May 5 2024, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>>.

6. Romaniuk, I nd, Dualna osvita: yak tse pratsiuye? [*Dual education: how does it work?*], viewed May 7 2024, <<https://thepage.ua/ua/experts/dualna-osvita-yak-ce-pracyuye>>.

7. Miroshnichenko, K nd, Dualna forma osvity [*Dual form of education*], viewed May 8 2024, <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/document/Dual%20Education%20in%20Ukraine_Kateryna%20Miroshnichenko_UKR.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2024 р.